

Sándor Tamás¹

Hadik András berlini vállalkozása a különleges műveletek tükrében

András Hadik's Berlin Raid in the Light of Special Operations

Absztrakt

Hadik András berlini portyája méltán emelte őt korának leghíresebb tábornokai közé. A portya megtervezése, megszervezése, végrehajtása, az abban részt vevő különböző fegyvernemek együttműködése ma is példaértékű. A portya jellegéből fakadóan felvetődik a kérdés, hogy Hadik haditette megfelel-e egy mai értelemben vett különleges műveleti feladatnak, és tágabb értelemben van-e kapcsolat a huszárság és a mai különleges műveleti képesség között. A tanulmány a különleges műveleti doktrínában meghatározott alapelvek mentén próbál ezekre a kérdésekre választ adni.

Kulcsszavak: különleges művelet, huszár, rajtaütés

Abstract

András Hadik's raid on Berlin deservedly elevated him to the ranks of the most famous generals of his time. The planning, organization and execution of the raid, and the cooperation between the various branches of the armed forces involved in it, are still exemplary today. The very nature of the raid raises the question of whether Hadik's action corresponds to a special operations task in today's sense and, more broadly, whether there is a link between Hussarism and modern special operations capability. The paper attempts to answer these questions along the lines of the principles set out in the special operations doctrine.

Keywords: special operations, raid, hussar

¹ MH Katonai Képviselő Hivatal, e-mail: sandor.tamas68@gmail.com

Bevezetés

A Magyar Honvédség 2024. február 22-én Budapesten a Bálna Honvédelmi Központban tartotta a harcfelelő konferenciáját, ahol dr. Böröndi Gábor vezérezredes a következőket mondta: „a mai magyar katona példaképe, az egykori huszár kreatív, eszes, gyors, öntevékeny, büszke, bátor könnyűlovas katonaként él az emlékezetünkben. Ezek a harci erények jelentik a versenyképesség alapjait a jelenben is, másrésztől mindazt, amit valójában magunkról gondolunk”.² A Magyar Honvédség nagy léptékű fejlesztése során felvetődött a huszárság visszaállításának gondolata is. Ez a kérdés nem is lehetne időszerűbb, egyrészt mert a NATO és a Magyar Honvédség képességfejlesztési céljai között megjelenik az a felderítőképeség, amely hagyományaiiban kötődik a huszársághoz, másrészt a huszárság eredete nagymértékben köthető a magyarsághoz, ennek ellenére nálunk nincs huszárság. Pedig ezt a csapatnemet mi adtuk nemcsak Európának, de az Amerikai Egyesült Államoknak is. A huszárságot olyan nevek fémjelzik, mint Bercsényi László, aki a francia hadseregben honosította meg a huszárságot, ahol az 1. ejtőernyős huszárezred mind a mai napig Bercsényi nevét viseli, vagy Kovács Mihály ezredes, akit az amerikai lovasság atyjának tekintenek.³ Ebbe a sorba tartozik Hadik András is, akinek világhírű berlini portyáját a 2023. március 9-én magyar mozikba került *Hadik* című film dolgozza fel.

Aki nem ismeri teljes mélységében, mi is történt 1757. október 10–23. között, annak röviden talán úgy lehetne összefoglalni, hogy Hadik és különítménye mintegy 150 km mélységben behatolt az ellenséges területre, megsarcolta Berlint, majd visszatért, és csatlakozott a főerőkhöz. Tette mindezt igen kis veszteséggel. Ma egy ilyen művelet végrehajtása a különleges műveleti vagy rohamlövész erők feladata lenne, ezért jogos a kérdés, össze lehet-e hasonlítani Hadik haditettét a ma általunk ismert különleges műveleti harctevékenységekkel. Van-e kapcsolat a huszárság és a különleges műveletek között?

Tanulmányomban arra vállalkozom, hogy a különleges műveletek tükrében vizsgáljam Hadik berlini portyáját. Ehhez a vizsgálathoz az érvényben lévő különleges műveleti doktrínák és szabályzatok mellett felhasználok William H. McRaven⁴ *Spec Ops. Case Studies in Special Operations Warfare: Theory and Practice* című könyvében megfogalmazott *relatív erőfölény* elméletét alátámasztó értékelési rendszert, valamint a témában megjelent, a portyát leíró, elemző hazai műveket. Ahhoz, hogy az elemzést végre tudjuk hajtani, ismernünk kell a huszárság feladatait a kisháborúk során, valamint a különleges műveletek alapjait, jellemzőit, majd az elemzéshez meg kell határoznunk azokat az alapelveket, amelyek mentén az összehasonlítás elvégezhető. Ehhez részleteiben kell megismernünk az eseményeket, hogy azt követően az elemzést végrehajthassuk.

² NAVARRAI 2024.

³ SOMOGYI 2022.

⁴ William Harry McRaven az Egyesült Államok haditengerészetének nyugalmazott négycsillagos admirálsa, az Egyesült Államok Különleges Műveleti Parancsnokságának (SOCOM) kilencedik parancsnoka volt. Nevéhez fűződik a Neptune's Spear művelet, a rajtaütés, amiben megölték Oszáma bin Ládent.

A huszárság feladatai a kisháborúk során

A lovasság mindig is jelen volt a hadseregek struktúrájában, ugyanakkor a huszárság felemelkedését és fénykorát az 1740–1748 közötti osztrák örökösödési háborúban (kisháború) élte. A felderítésre, menetbiztosításra, az ellenség zaklatására a lovasságon belül gyorsan mozgó könnyű csapatokra volt szükség, ekkor került a figyelem fókuszába a magyar huszárság.⁵ A huszárság legfőbb feladatai nem a csataterkekhez kötődtek, hiszen például a zárt rendben végrehajtott lovasroham nem tartozott a fő feladatuk közé. Azt sokkal inkább az ellenséges területen végrehajtott portyázás, a szállítmányok, futárok elfogása, az ellenség folyamatos zaklatása jelentette, amit kisebb-nagyobb önálló különítményekben hajtottak végre.⁶ Fontos volt a saját utánpótlási ellátási vonalak védelme, az ellenség nem várt manővereinek elhárítása, foglyok kiszabadítása, elvesztett utánpótlás visszaszerzése. Annak ellenére, hogy a hadseregek fejlődése, a géppuska, a páncélozott eszközök, a nagyszámú tüzérség megjelenése folyamatosan csökkentette a lovasság szerepét, feladatrendszerében nem volt markáns változás. Magyarországon a lovasság feladatai közé tartozott a mozgóharc, a felderítés, a biztosítás, a megtévesztés és az üldözés. A nagy háború idején a magyar hadseregben kétféle szervezeti struktúrában volt jelen a lovasság. A sereglóvasság végezte a távfelderítést, szükség szerint a határvédelmet, a leplezést, az ellenség felvonulásának zavarását, a tartalékképzést és az ellenséges vonalak mögötti vállalkozásokat. A gyaloghadosztályokhoz beosztott csapatlovasság (hadosztály lovasság) a közfelderítésben és a menetbiztosításban vett részt, szükség esetén pedig stratégiai pontokat tartott a gyalogság megérkezéséig.⁷ A huszárságot, akárcsak a lovasságot általában, ezred – osztály – svadron – század struktúrában alakították ki. A huszársággal kapcsolatban olyan fogalmak jelentek meg, mint a *huszárcsíny*, kisebb, főként „huszárokból álló katonai alakulatnak az ellenfél eszén furfangosan túljáró, meglepő harci tette”. Vagy a *huszárvágás*, átvitt értelemben „gyors, határozott, meglepetésszerű s ugyanakkor vakmerő, mindent egy tétre feltevő vállalkozás, kezdeményezés, cselekvés.”⁸

A különleges műveletek áttekintése

A különleges műveleteket a köznyelv általában úgy írja le, mint az ellenség mélységében végrehajtott kommandós akciókat, amelyeket általában néhány jól képezett katona hajt végre. A valóság kicsit más. A különleges műveleti erőket és tevékenységüket az alábbi alapelv mentén célszerű alkalmazni, ahogy azt a magyar doktrína megfogalmazza: „ezen tevékenységeket a katonai műveletek teljes spektrumában (békeműveletek, válsághelyzet, minősített időszak) a stratégiai vagy hadműveleti célkitűzések elérése érdekében önállóan, vagy a hagyományos fegyveres erők többi

⁵ ZACHAR 1986: 9–10.

⁶ LÁZÁR 2024: 60.

⁷ BABUCS 2014.

⁸ BÁRCZI-ORSZÁGH 2016.

haderőnemével együttműködésben hajtják végre”.⁹ NATO-megfogalmazásban: „a NATO SOF stratégiai eszköz, amelyeket a stratégiai és meghatározott műveleti szintű célok elérésének érdekében kell alkalmazni.”¹⁰

Magáról a különleges műveletekről az amerikai különleges műveleti doktrína az alábbiak szerint fogalmaz:

„A különleges műveletek egyedi alkalmazási módokat, taktikákat, technikákat, eljárásokat és eszközöket igényelnek. Gyakran ellenséges, korlátozott vagy politikailag és/vagy diplomáciailag érzékeny környezetben hajtják végre, és a következők közül egy vagy több jellemző rájuk: időérzékenység, titkos vagy fedett jelleg, alacsony láthatóság, a helyi erővel vagy azokon keresztül végzett feladat-végrehajtás, nagyobb igény a regionális és kulturális szakértelemre, valamint magasabb fokú kockázat.”¹¹

A magyar különleges műveleti doktrína hasonlóan írja le a különleges műveletek fogalmát:

„A különleges műveletek olyan katonai tevékenységek, amelyeket struktúrájában erre a célra kialakított, szervezett, speciálisan kiképzett és felszerelt, kis létszámú katonai egységek hajtanak végre a hagyományos fegyveres erők által többnyire nem alkalmazott harceljárások és alkalmazási módok felhasználásával.

A különleges műveletek – a hagyományos erők és eszközök alkalmazásától eltérően – összetett, politikailag és katonailag kiemelt jelentőségű, nagy kockázattal bíró feladatok megoldására összpontosítanak, éppen ezért csak a legjobban felkészített és korszerűen kiképzett, modern haditechnikai eszközökkel felszerelt katonai egységek alkalmazhatóak erre a célra a küldetés teljes és sikeres végrehajtása érdekében.”¹²

A két idézetből láthatjuk, hogy a különleges műveleteket alapvetően a műveleti feladatok determinálják, amelyek általában hadműveleti-stratégiai célok elérését szolgálják, ugyanakkor pontosan az ilyen jellegű feladatok hatékony végrehajtása az, ami megköveteli a különleges műveleti erők alkalmazását. Fontos megjegyezni, hogy a hadseregek fejlődésével a küldetések változnak: ahogy a hagyományos erők képességei fejlődnek, úgy egyre inkább lesznek képesek olyan (rész)feladatokat átvenni, amelyeket korábban a különlegesek hajtottak végre. Ebben az esetben az erők hatékony és gazdaságos felhasználásának érdekében a különleges erők számára eljött a továbblépés ideje.¹³ Azaz korábban a különleges műveleti erők által végrehajtott, általában részfeladatok kerültek át a hagyományos erők feladatrendszerébe. Erre jó példa volt az afganisztáni és iraki terrorellenes műveletek bizonyos feladatainak végrehajtása. A katonai segítségnyújtás a múltban a különleges erők egyik alapvető feladata volt. A kétfrontos háború hatására – egyszerre nagytömegben kellett a helyi erőket felkészíteni – a hagyományos erők is hajtottak végre ilyen műveleteket. A különleges műveleti

⁹ *Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína* 2014: 1-1.

¹⁰ *AJP-3.5 Allied Joint Doctrine For Special Operations* 2013: 1-1.

¹¹ Joint Publication 3-05: 18.

¹² *Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína* 2014: 9.

¹³ SPULAK 2007: 13.

erők továbblépése a falusi stabilitási műveletek (*Village Stability Operations, VSO*) keretében zajlott. Ezek a műveletek olyan kritikus területekre fókuszáltak, ahol sem a koalíciós erők, sem az afgán biztonsági erők nem rendelkeztek komoly jelenléttel, így a különleges műveleti erők végrehajtó állománya a saját támogatástól távoli elzárt területeken, hosszú ideig elszigetelve hajtotta végre a kiképző, harcvezető, mentoráló tevékenységét. Ebben a megközelítésben a hagyományos erők, bár alapvetően képesek voltak a kiképző és harci mentoráló feladatok végrehajtására, a teljes önállóságot követelő magas elszigeteltség melletti feladat hatékony teljesítésére a saját korlátaik miatt már nem voltak alkalmasak.¹⁴ A fent leírtak alapján jól látható, hogy a hagyományos műveletek korlátainak megértése előfeltétele annak, hogy teljes mértékben megértsük és értékeljük a különleges műveletek hasznosságát.¹⁵

Tisztázni szükséges továbbá az elit erők és a különleges műveleti erők közötti különbséget. Elit erő lehet a hagyományos erők kötelékében is, hiszen a fogalmat tekintve az elit szervezet ugyanazt a tevékenységet hajtja végre, mint egy másik hasonló típusú szervezet, csak jobban, míg a különleges műveleti ezzel szemben nemcsak jobban, de máshogyan is hajtja végre a feladatot.¹⁶ Ennek megfelelően hazai viszonylatban a rohamlövész-alegységek bizonyos esetekben elit lövészalegységként, míg máskor, például rajtaütések végrehajtása során, különleges műveletiként aposztrofálhatók. Ők egyfajta átmenetet képeznek a két fogalom között, ugyanis általában a hagyományos könnyűlövész szervezeti struktúrákat követik, alapvetően a könnyűlövész szervezetekre jellemző fegyverrendszereket alkalmaznak, ugyanakkor személyi állományukat a különleges műveleti erőkhöz hasonlóan kiválasztáson szelektálják, majd speciális felkészítésben részesítik őket, így képessé válnak bizonyos különleges műveleti feladatok (általában közvetlen műveletek) végrehajtására.¹⁷

Mielőtt továbblépnénk, egy dolgot nagyon fontos hangsúlyozni. A mai értelemben vett különleges erők létrejötté a második világháború időszakára tehető. Churchill 1940-ben szorgalmazta speciális egység létrehozását, amit az SAS 1941-es felállítása követett.¹⁸ Az Egyesült Államok Különleges Erőinek születése két különböző szervezetre vezethető vissza; az egyik az 1942. június 13-án létrehozott OSS,¹⁹ amely a mai különleges erők feladatrendszerének különleges felderítés, hírszerzés oldalát fedi le, míg a másik az 1942. július 5-én megalakított First Special Service Force volt, amely a feladatrendszer közvetlen műveletek részének elődjeként értelmezhető.²⁰ Érdekességként megjegyzem, hogy az OSS-t tekinti a CIA is elődszervezetének. A modern orosz különleges erők születése pedig még későbbre, 1950. október 24-re datálódik, amikor a Katonai Hírszerzés keretein belül alakították meg az első Különleges Rendeltetésű Felderítő Századot, bár elődszervezetei egészen 1921-ig visszavezethetők.²¹ Fontos megjegyezni, hogy az ezt megelőző időszakban is léteztek a kornak megfelelő, a mai értelemben különleges műveletinek értelmezhető szervezetek, például az 1755-ben

¹⁴ FRIBERG 2016.

¹⁵ BJØRN-ERIK 2021.

¹⁶ SEARLE 2017: 11.

¹⁷ *The Ranger Regiment; 75th Ranger Regiment* 2024.

¹⁸ CHURCHILL 1949: 217.

¹⁹ Office of Strategic Services, OSS.

²⁰ *Sine Pari, The Story Of Army Special Operations* 1997: 2–3; WYMAN 1991: 40.

²¹ GALEOTTI 2015: 6–26.

Robert Rogers őrnagy által létrehozott, kezdetben 50 főt számláló alegység. Ő írta azt a 19 pontból álló parancsot, amelyet ma is „használ” az USA 75. Ranger ezrede, amely történelmi elődjének tartja Robert Rangerjeit.²² Ugyanakkor ki kell emelni azt a tényt, hogy az első Ranger-zászlóalj hivatalosan 1942-ben alakult meg William O. Darby őrnagy parancsnoksága alatt gyalogoszászlóaljként,²³ majd 1974-ben alakult a 75. gyalogezred mint modern Ranger-szervezet, és csak 1986-ban vált megnevezésében is Ranger ezreddé.²⁴ Ezek alapján megállapítható, hogy a modern különleges műveleti erők megjelenése előtt bár léteztek a mai értelemben is különleges műveleti erőknek megfelelő szervezetek, a különleges műveletek kategóriájába sorolható feladatokat többségében nem különleges műveleti erők hajtották végre.

A különleges műveletek áttekintését azok fajtáival folytatjuk. A magyar doktrína szerint négy alapvető feladata van a különleges műveleti erőknek, úgymint: „1. Különleges felderítés és megfigyelés; 2. Közvetlen műveletek; 3. Nem-hagyományos hadviselés; 4. Katonai segítségnyújtás”.²⁵ Hadik András berlini portyáját a fent felsorolt feladatrendszer alapján leginkább a közvetlen műveletek kategóriájába sorolhatjuk, ezért célszerű azt tovább elemezni.

A fent említett doktrína a közvetlen műveleteket a következőképpen foglalja össze:

„Közvetlen műveletek

Általában rövid idejű, korlátozott célú műveletek végrehajtását értjük ez alatt, amelyek magukban foglalják a csoportok behatolását az ellenséges területre, a célpont(ok) támadását, majd a csoportok kivonását, illetve átcsoportosítását. A közvetlen műveletek meghatározott stratégiai vagy hadműveleti célok elérése érdekében, általában a hagyományos fegyverrendszerek és manővererők alkalmazási távolságán kívül vagy azoktól elzárt területen kerülnek végrehajtásra.”²⁶

A közvetlen műveleteket azok jellegétől függően egyének, kis alegységek (például csoport) vagy akár zászlóalj méretű szervezetek is végrehajthatják. Az erő alkalmazása szempontjából kiemelten fontos megkülönböztetni azokat a műveleteket, ahol személyek kiszabadítását, elfogását vagy kritikus felszerelés megszerzését, visszaszerzését kell végrehajtani.²⁷

A közvetlen műveletek részletes feladatait *A különleges műveleti zászlóalj alkalmazási elvei* című kiadvány hasonlóan fogalmazza meg, mint az amerikai szárazföldi különleges műveleti doktrína, amely szerint a közvetlen műveletek többek között a rajtaütést, a lesállást, a szabotázszt (felforgató tevékenységet) tartalmazzák.²⁸

²² LOESCHER 1946: 23.

²³ EDWARDS 2023.

²⁴ *75th Ranger Regiment Unit History* 2021.

²⁵ *Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína* 2014: 22.

²⁶ *Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína* 2014: 26–27.

²⁷ MAHER 1990.

²⁸ *A Különleges Műveleti Zászlóalj Alkalmazási Elvei* 2010: 14. Ezt a kiadványt a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Parancsnokának a 393/2009. (HK 19.) MH ÖHP PK intézkedése léptette hatályba. ADP 3-05 2019: 2-5.

A különleges műveletek alapelvei

Ahhoz, hogy Hadik András berlini portyáját különleges műveleti szempontból elemezni lehessen, találnunk kell egy olyan origót, amely az összehasonlítás alapját képezheti. Ezt az origót a különleges műveletek alapelveiben kell keresnünk. A különleges műveletek az amerikai szárazföldi haderőnem vonatkozásában három alapelvet határoznak meg, úgymint: diszkrét, precíz, rugalmas.²⁹ Ezek röviden annyit jelentenek, hogy a műveleteket alapvetően rejtetten, fedetten, a megfelelő felderítési adatok alapján kiválasztott célpontok elleni műveleteket minimális járulékos veszteséggel hajtják végre, és a célpont jellegétől függően hozzák létre a végrehajtó köteléket, és/vagy határozzák meg az alkalmazott fegyverrendszereket, a kötelék mérete, a fegyverrendszerek mennyisége a feladat függvényében változtatható.³⁰ A magyar különleges műveleti erőkre vonatkozóan a különleges műveletek alapelveit a *Különleges Műveleti Doktrína* a következőkben határozza meg: „Célirányosság, támadó jelleg, erőkoncentráció, erősokszorozó tényező, erők és eszközök gazdaságos alkalmazása, mozgékonyág, a vezetés egysége, információ- és fizikai védelem, meglepés, egyszerűség.”³¹

McRaven könyvében hat alapelvet említ, úgymint: egyszerűség, biztonság, meglepés, sebesség, begyakorlás, célirányosság.³² A McRaven által említett amerikai és a magyar doktrína között minimális eltérés van. A magyar doktrína a biztonságon az információ- és fizikai védelmet, a sebességen a mozgékonyágot érti. Véleményem szerint a berlini portya elemzése esetében fel kell állítanunk a saját, szűkített alapelveinket. Kiindulva Hadik haditettének jellegéből, célszerű a célirányosságot, az egyszerűséget, a meglepést, a biztonságot és a sebességet választani.

Azt is tisztáznunk kell, mit értünk ezeken a fogalmakon, ezért alább pontosítom azokat.

Célirányosság: az adott művelet céljának (stratégiai, műveleti) ismerete, ami megadja azt a lehetőséget, hogy a vezető képes legyen fókuszálni és kialakítani a szándékát és végső soron a harcászati végrehajtás tervét, míg a végrehajtó magáénak érezhesse a műveletet és annak súlyát.

Egyszerűség: az egyik legkritikusabb és egyben a legnehezebben megvalósítható alapelv. Az egyszerűségen azt kell érteni, hogy a különleges műveleti feladatok többségét eleve igen bonyolult körülmények között stratégiai-műveleti célok elérése érdekében hajtják végre, így azt a lehető legjobban leegyszerűsítve kell megtervezni. Ebben három elem figyelembevételre segíthet: a művelet taktikai célpontjainak számát limitálni kell, megbízható felderítési adatokkal kell rendelkezni, innovatív módon kell az elérhető technikát, illetve nem hagyományos harceljárásokat alkalmazni.³³

Meglepés: az a képesség, hogy ott, akkor és olyan módon támadjuk az ellenséget, ahol és amikor a legsérülékenyebb. Különleges műveleti szempontból ez elérhető megtévesztéssel, időzítéssel és az ellenség sérülékenységének kihasználásával, aminek az alapja a pontos, időbeni felderítés.

²⁹ A rugalmas ebben az esetben azt jelenti, hogy a feladat függvényében lehet a struktúrát kialakítani, a végrehajtó erőket allokálni, az alkalmazott fegyverrendszereket megválasztani.

³⁰ ADP 3-05 2019: ix.

³¹ *Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína* 2014: 1-4.

³² McRAVEN 1995: 8.

³³ McRAVEN 1995: 12.

Műveleti biztonság: arra fókuszál, hogy megakadályozza az ellenséget abban, hogy információt szerezzen a végrehajtásra tervezett műveletről. A biztonság nem tudja megakadályozni, hogy az ellenség felkészüljön, csupán azt, hogy az ellenség ismerje a támadás helyét, idejét, az alkalmazott módszert, ami által az általános felkészültség ellenére is meglephető és legyőzhető.

Sebesség: a legegyszerűbb alapelv; olyan gyorsan jussunk ki a célobjektumhoz, majd hajtsuk végre a műveletet és a kivonást, amilyen gyorsan lehet. Ugyanakkor a sebesség, mint minden, relatív. Figyelembe kell venni a terepet, a rejtettséget, az ellenség reakcióidejét stb.

Elemzésem során első szűrőként az amerikai szárazföldi haderőnem különleges erőinek hármasalaprendszerét használom, majd ezt követően a fent meghatározott öt alapelvet alkalmazom a további összehasonlításhoz. Az elemzés megkezdéséhez tekintsük át, mi is történt 1757. október 10–23. között.

Hadik András berlini portyája

A hétéves háborúban a Porosz Királysággal szemben létrejött egy, a Habsburg Birodalom, az Orosz Birodalom, a Francia Királyság és Svédország által alkotott szövetség. A porosz csapatok annak ellenére, hogy gyakorlatilag körülvette őket a Szövetség, jól tartották magukat Mária Terézia magyar királynő kolini győzelméig. Tovább rontotta Frigyes porosz király helyzetét, hogy ellenfeleinek manőverei kikényszerítették, hogy főse-regével a franciák felé forduljon.

Ennek a manővernek az eredménye az lett, hogy egy széles, védtelen folyosó keletkezett Berlin irányába (lásd 1. ábra). Lotaringiai Károly meglátta a lehetőséget, és felkérte Hadik Andrást, hogy dolgozzon ki egy tervet Berlin elfoglalására vagy megsarcolására.³⁴ Miután a svéd sereg Berlintől északra helyezkedett el, a svéd főhadiszálláson felmerült a lehetőség, hogy délről (Hadik) és északról maguk a svédek összehangolt támadással fenyegezzék Berlint. Lotaringiai Károly azonban a svédek nélkül akarta a hadműveletet végrehajtani.³⁵ Xavér szász herceg ugyanebben az időben szintén Szászország felszabadítását kívánta volna elérni úgy, hogy Hadik Berlin helyett Lipcsére összpontosított volna együttműködve a Marschall-hadtesttel. Lotaringiai Károly ugyanakkor Hadik berlini vállalkozásában látta azt a lehetőséget, hogy egyfelől sikeresen fenyegetheti Berlint, másfelől ezzel csapatokat vonhat el akár Szászországból is.³⁶ Az elérhető források alapján úgy tűnik, nem történt konkrét szinkronizáció sem a svédekkel, sem a keleten állomásozó birodalmi és francia erőkkel.

Az ok, ami miatt Hadikra esett a választás, hogy 1741-ben mintegy 200 km mélységben hatolt be az ellenséges vonalak mögé, amikor rajtaütött az Odera-parti Maltsh községen. Akkor csak egy pár száz huszárból álló különítményt vezetett, de sikeres vállalkozása méltán tette őt az egyik legjobbnak tartott lovassági tábornokká. A berlini rajtaütés elképzelése sokban hasonlított a maltshi vállalkozáshoz, bár méretei és annak stratégiai eredményei messze meghaladták azt.

³⁴ *Digitális hadtörténelem* 2024.

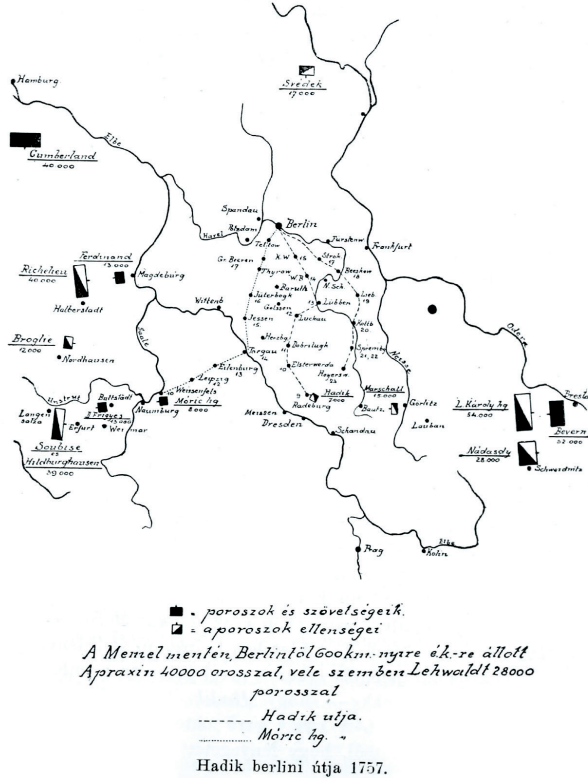
³⁵ MARKÓ 1941: 42.

³⁶ LÁZÁR 2024: 78.

A poroszoknak és ellenfeleiknek helyzete

1757 október 9. - en.

Méret: 1:3.40000

1. ábra: A csapatok elhelyezkedése
 Forrás: SZENDREI 1910

Ennek megfelelően Hadik azonnal igent mondott a felkérésre, és megkezdte a rajtaütés tervének kidolgozását.³⁷ Ahogy Hadik készen volt a művelet megtervezésével, azt azonnal megküldte Lotaringiai Károlynak, aki az ügy fontosságára tekintettel az Udvari Haditanács elé vitte a rajtaütés tervét. A végrehajtásról a királynő személyesen döntött.³⁸ A döntést követően Hadik nekilátott a rajtaütés megszervezésének. A végrehajtásra a mai értelemben egyfajta „harcparancsot” készített, ami tartalmazta a felderítéssel, a rejtett menet és a visszavonulás menetvonalaiával, az ellátással, a viselkedéssel és a nem várt eseményekre reagálással kapcsolatos rendszabályokat. Ugyanakkor mindig csak a következő napra érvényes utasításokat adta ki beosztottjainak, így gondoskodva a műveleti biztonságról.³⁹

³⁷ MARKÓ 1941: 42–43.

³⁸ MARKÓ 1941: 44.

³⁹ MARKÓ 1941: 45–49.

Hadik október 10-re összeállította a különítményt, amely összesen 5100 főből, továbbá 6 ágyúból állt. Fontos megjegyezni, hogy Hadik különítményében nem csak huszárok voltak. A végrehajtók között volt 900 gyalogos, 2100 horvát határőr (károlyvárosi határőr – huszárezred⁴⁰), 1000 német lovas és 1100 huszár. Hadik október 11-én aztán elindult a Berlin elleni rajtaütésre. 1500 főt rendelt ki a kivonás útvonalának biztosítására, és mintegy 100 huszár biztosította az összeköttetést a rajtaütő csoport és a biztosító csoportok között. Október 13-án Hadik csapatait Lübbenbe vezette, ezzel azt a látszatot keltve, hogy célja Frankfurt. Október 15-én a főerők elérték Berlint. Eközben Hadik egy-egy különítményt küldött ki olyan céllal, hogy értékes hadfelszerelést pusztítsanak el, vagy fontos átkelőhelyet biztosítsanak. Hadik a Berlin elleni támadást is megtévesztéssel kezdte, mert egy csapatot Újházi ezredes vezetésével a potsdami kapu ellen küldött azzal a céllal, hogy a támadás valós célját a sziléziai kapu ellen elfedje.

Berlin ebben az időben mintegy 100 000 lakossal rendelkező, dinamikusan fejlődő város volt. Ennek a gyors fejlődésnek esett áldozatul az 1658–1683 között kiépített erődítési rendszer egy része, mert a városfal akadályozta a város növekedését. Frigyes egy 14,5 km, nagyjából 4,5 m magas fallal vette körül Berlint, amelyen 15 kapun (ebből 2 vízi kapu) keresztül lehetett bejutni. Fontos megjegyezni, hogy ez a fal sokkal inkább a városba irányuló forgalom szabályozására, a vámszedés megkönnyítésére szolgált semmint komoly erősséget alkotott volna. A délkeleti elővárosi rész volt a legvédtelenebb, mert azt csak a már említett vámfal védte, nem véletlen, hogy Hadik ezen a ponton támadott. Frigyes annak ellenére, hogy itt született, nem szerette a várost, ennek megfelelően el is hanyagolta annak védelmét. A helyőrség védelme ebben az időben mintegy 5521 főt számlált, de harcértékük messze elmaradt az elvártaktól. Ráadásul a helyőrség katonasága állította ki a 15 kapu őrségét, és látott el 18 városi őrszót. Összesen közel 1000 főt tett ki a védelemben közvetlenül nem bevont létszám.⁴¹ A helyőrség védelmének magját három ezred alkotta. A Langen ezredes vezette helyőrségi ezred – ez volt a legmagasabb harcértékű szervezet –, amelynek négy zászlóaljából kettő, akárcsak Langen ezredes, a parancsnok, nem tartózkodott Berlinben. A Loen tábornok tulajdonában lévő gyalogezred nem is poroszokkal, hanem leginkább szászokkal volt feltöltve, akiket az egy évvel korábbi piranai ütközetben elfogtak és egyszerűen besoroztak, így magas volt a dezertálások száma. A Lüderitz-ezred (nemzetőr) szintén csekély harcértékűt képzett, hiszen a leírások szerint a rangban legfiatalabb hadnagy 77, az életkor szerint legifjabb pedig 43 éves volt. Ezenkívül volt még 300 gárdista, valamint jó néhány dragonyos újonc, de számukra nem volt háttér, és volt még 32 löveg, jó néhány lövegtalp nélkül, amiket aztán Hadik ellen nem használtak.⁴² A felsorolásból is látszik, hogy bár létszámában számottevő erőt képviselt Berlin védelme, harcérték szempontjából nem volt mérhető Hadik csapataihoz.

Ráadásul a megtévesztés remekül működött. Hatékonyságát jól mutatja, hogy október 14-től érkeztek hírek Berlinbe az ellenséges csapatokról, de október 16-ig a védők nem sejtették, mi is történik valóban Berlin körül.⁴³ A császári és királyi csa-

⁴⁰ LÁZÁR 2024: 61.

⁴¹ LÁZÁR 2024: 138.

⁴² LÁZÁR 2024: 138–139.

⁴³ BÁNLAKY 2001.

patok felbukkanása miatt keletkezett pánikban a porosz királyné a spandai erődbe menekült az udvarral és kíséretével, a város vezetése pedig a várőrségtől várt segítséget. Hadik tudta, hogy a poroszok sereget küldtek Berlin felmentésére, így azzal is tisztában volt, hogy hosszán nem időzhet a rajtaütés helyszínén. Ezért október 16-án, amikor azt észlelte, hogy a hadisarccal kapcsolatos követelését a város vezetése nem teljesíti, hanem inkább próbál időt nyerni, azonnal támadásba indította csapatait. A mesterien alkalmazott taktikának köszönhetően – mindhárom fegyvernem egyidejű szinkronizált alkalmazása – Hadik sikeresen elfoglalta a sziléziai kaput, és minimális veszteséggel az elővárosban, szétverte a helyőrség védelmét.

Hadik a kialakult hadisarcot aztán október 17-én hajnalban kapta meg, azonnal útba is indította csapatait Berlin alól, ezzel elkerülve a beérkező porosz felmentő sereg élén a „zöld huszárokat” (Székely Mihály ezredes huszárjai⁴⁴), akik már 17-én reggel 09.00-kor beértek a városba.⁴⁵ Hadik különítményével október 23-án egyesült a császári főerőkkel.

Hadik óriási sikert ért el rajtaütésével, ugyanakkor az abban rejlő stratégiai lehetőséget, amit a porosz seregtettek Berlin irányába történő mozgatása jelentett, nem tudták kihasználni.⁴⁶ Bár a keleten állomásozó birodalmi és francia seregeknek megvolt a lehetőségük az előrenyomulásra, egyik sereg sem volt abban az állapotban, hogy sikeresen támadni tudjon. A szövetségesek október 20-án aztán nagy nehezen átlépték ugyan a Saale folyót, és Lipcséig tolták vissza a porosz Keith-hadtestet, október 26-ra azonban Frigyes csapataival beérkezett Lipcse környékére, és november 5-én a rossbachi csatában legyőzte a szövetséges csapatokat. A vereség hatására a Bambergig visszavonuló birodalmi sereg gyakorlatilag feloszlott, míg a francia haderő Langensalzáig vonult vissza, és a vesztfáliai hadszíntérről már ki sem mozdult a háború végéig. Ráadásul a rossbachi csata eredménye újra életre keltette az addig elég lanyha brit–porosz szövetséget, aminek az lett az eredménye, hogy a poroszok visszafoglalták Sziléziát.⁴⁷

Hadik portyájának különleges műveleti elemzése

A portya elemzését, a már említett három alapelv alapján – diszkrét, precíz és rugalmas feladat-végrehajtás – célszerű értékelni egyfajta előszűrőként.

Diszkréció vonatkozásában megállapítható, hogy Hadik a célpontra történő előrevonást rejtetten, fedetten hajtotta végre, csapatait legtöbbször erdős területen mozgatta, kerülte az utak használatát, és tevékenységének célját megtévesztéssel is álcázta.

A precíz végrehajtást mi sem támasztja alá jobban, mint a minimális saját veszteség. A rajtaütés aktív fázisát erőszakosan, gyorsan és kiméletlenül hajtották végre.

Rugalmasság vonatkozásában a már fent leírtak egyértelműen bizonyítják, hogy Hadik a feladatrendszer alapján tudatosan szervezte különítményét. Ennek

⁴⁴ SZABÓ 2023.

⁴⁵ LÁZÁR 2024: 213.

⁴⁶ *Digitális hadtörténelem* 2024.

⁴⁷ LÁZÁR 2024: 224–227.

volt köszönhető a folyamatos információáramlás a főerők és a biztosító csoportok között, illetve a „nyitott” visszavonulási útvonal, aminek biztosítására a rajtaütés előtt különített el egy alcsoportot.

A Hadik vezette vállalkozás tehát megfelel a különleges műveletekkel szemben támasztott követelményeknek. Folytassuk a már részletesebb elemzést a kiválasztott öt, a magyar doktrínában meghatározott alapelvvel!

Célirányosság: Hadik a művelet fókuszában Berlint tartotta, minden tevékenységet annak érdekében szervezett meg, hogy a fő erőkiejtés egyértelmű legyen. Alárendelt parancsnokai részére egyértelmű feladatokat szabott, ami szintén segítette a műveleti fókusz fenntartását.

Egyszerűség: Hadik átgondolt, ugyanakkor nem túl egyszerű tervet állított össze. A terv részét képezte ugyanis több olyan kiegészítő célpont, ami akár akadályozhatta volna a végrehajtást: egy különítmény kiküldése Neu-Schadowra, ahol egy lőszerke előállítására szolgáló üzem romboltak le és semmisítették meg az ott lévő lőszerkeket. Vagy Újházi ezredes azon feladata, hogy a potsdami úton Berlin felé haladva annyi hadisarcot gyűjtsön, amennyit csak lehetséges.⁴⁸ Ugyanakkor ezek a feladatok nem akadályozták a terv végrehajtását. Egyrészt a fő tevékenység irányába estek, másrészt időben nem hátráltatták a feladat végrehajtását. A „mozgó elemek” szinkronizálására és az információ áramoltatására Hadik külön gondolt, azt hírvivők útján folyamatosan biztosította.

Meglepés: Hadik a rejtett, fedett mozgás mellett rendkívül jól alkalmazta a megtévesztést. Ezt a célt szolgálta, hogy október 13-án Lübbenbe menetelt, mintha Frankfurt lenne a cél. A rejtett menetek és a megtévesztés elérte hatását, mert Berlin védői az első híreket csak október 14-én kapták az ellenséges csapatokról, amit aztán csak a 16-án hajnalban kiküldött járőr erősített meg (a támadást Hadik október 16-án hajtott végre). Újházi ezredes különítményének megtévesztő előrevonása, majd támadása a potsdami kapunál szintén fokozta a meglepés erejét. Igazolja ezt az a tény is, hogy a védők erőik egy részét és a két használható ágyújukat is ide koncentrálták.⁴⁹ A meglepésnek köszönhetően a városban kitört a pánik, mert a hírek szerint Hadik csak az előőrs volt egy nagyobb seregnek, így a királynénak és udvartartásának is menekülnie kellett. A rejtett menet és a megtévesztés megteremtette a meglepés feltételeit.

Műveleti biztonság: annak ellenére, hogy Hadik a tervét teljes mélységben kidolgozta, azt csak a szükséges mértékben osztotta meg alárendelt parancsnokaival. Az alárendeltek is csak annyi információt kaptak, amennyi a napi feladataik maradéktalan ellátásához szükséges volt. A pihenők végrehajtására külön intézkedett, azok biztosították a titoktartást, és megakadályozták, hogy információk jussan ki, és így a Berlint védőknek legyen idejük felkészülni.⁵⁰

Sebesség: Hadik a tervezés során gondosan felosztotta a napi meneteket, amennyire lehetett, elkerülte az utakat, és lehetőleg fedett terepen éjszaka haladt, ami napi 70–80 km menetet jelentett Berlin irányába. Azért, hogy a teljes végrehajtó csoportosítás együtt tudjon mozogni, a gyalogságot szekérre ültette. A rejtett menet

⁴⁸ FÜLEK 1896: 14–15.

⁴⁹ MARKÓ 1941.

⁵⁰ FÜLEK 1896: 15.

során arra is ügyelt, hogy megfelelő biztosítást szervezzen.⁵¹ Ez a menetütem megfelelően biztosította Hadiknak, hogy a rajtaütő seregtest fedetten, rejtetten jusson ki a célobjektumhoz – ez esetben Berlinhez –, és megteremtse a meglepetés egyik feltételét. Hadik ugyanakkor azzal is számolt, hogy ha Frigyes az intézkedések ellenére is információt kap a küldetésről, akkor se legyen képes Hadikot a rajtaütésben vagy az előre tervezett visszavonulásban akadályozni. Magát a Berlin elleni konkrét támadást gyorsan és erőszakosan hajtották végre, nem adtak teret a védőknek arra, hogy komoly ellenállást tanúsítsanak.

Az öt alapelv felhasználásával történt elemzés alapján a Hadik vezette berlini portya felfogható a különleges műveleti kategóriába tartozó közvetlen műveletnek.

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy Hadik a „hagyományos erőkből” összeállított seregtestével a meghatározott értékelési mutatók alapján közvetlen műveletet hajtott végre, ugyanakkor a különleges műveleteket leginkább meghatározó alapelv, a stratégiai cél elérése vitatható, ami azonban nem Hadik hibája. A művelet stratégiai hatását – Frigyes csapatainak Berlin felmentésére történő átcsoportosításával kedvező hadműveleti helyzet megteremtése a szövetségesek számára támadó műveletek végrehajtásához – elérte, ugyanakkor a valós stratégiai eredményt a szövetséges csapatok elhibázott és kései reakciói, majd a rossbachi fiaskó miatt nem sikerült realizálni. A svédek hadműveleti tervét pedig nem is fogadták el, így északi irányból sem sikerült elérni stratégiai eredményt. Ahogy Lázár Balázs *Hadik Berlinben* című könyvében megfogalmazza:

„Hadik András taktikai mesterműve, a berlini vállalkozás magában hordozta annak lehetőségét, hogy stratégiai sikerek alapja legyen, azonban Hildburghausen és Soubise⁵² kétbalkezessége megsemmisítette Hadik eredményeit.”⁵³

Ez azonban semmit nem von le Hadik briliáns vállalkozásának értékéből. A huszárság feladatrendszerébe tartozó, nagyfokú mozgékonyssággal végrehajtott felderítés, az ellenség folyamatos zaklatása, a vonalai mögötti portyázás mind egyfajta átfedést mutat a jelenkor felderítő szervezeteinek feladatrendszerével.

A huszárszolgálat által megkövetelt önállóság, motiváltság jellemzője kell hogy legyen a megújuló Magyar Honvédség fejlesztése során létrehozandó harcfelderítő szervezetnek, amely méltán tekintheti történelmi elődjének a magyar husárokat.

⁵¹ SÁRÓI SZABÓ 1910.

⁵² Hildburghausen volt a birodalmi csapatok, Soubise a francia csapatok parancsnoka.

⁵³ LÁZÁR 2024: 227.

Felhasznált irodalom

- ADP 3-05 (2019): *Special Operations*. Washington: Headquarters Department of the Army. Online: [https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN18909_ADP%203-05%20C1%20FINAL%20WEB\(2\).pdf](https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN18909_ADP%203-05%20C1%20FINAL%20WEB(2).pdf)
- A *Különleges Műveleti Zászlóalj Alkalmazási Elvei* (2010). Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság.
- BABUCS Zoltán (2014): A magyar huszárság dicső alkonya. *Magyar Hírlap*, 2014. december 12. Online: www.magyarhirlap.hu/belfold/A_magyar_huszarsag_dicso_alkonya
- CHURCHILL, Winston (1949): *The Second World War. Vol II, Their Finest Hour*. London: Cassell & Co.
- Digitális hadtörténelem* (2024). Budapest: Hadtörténelmi Intézet és Múzeum. Online: <https://bit.ly/40lOR2l>
- EDWARDS, Jason (2023): *The Legacy of the U.S. Army 75th Ranger Regiment: A Comprehensive Journey Through History, Sacrifice, and Valor*. Online: www.linkedin.com/pulse/legacy-us-army-75th-ranger-regiment-comprehensive-dr-jason/
- FRIBERG, John (2016): Village Stability Operations (VSO) in Afghanistan. *SOF News*, 2016. augusztus 21. Online: <https://sof.news/afghanistan/village-stability-operations-vso/>
- FÜLEK Henrik (1896): Hadik altábornagy Berlinben. In RÓNAI HORVÁTH Jenő (szerk.): *Hadtörténelmi Közlemények*, 9. Budapest: Franklin Társulat, 11–22. Online: http://epa.niif.hu/00000/00018/00112/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_1896.pdf
- GALEOTTI, Mark (2015): *Spetsnaz: Russia's Special Forces*. Oxford: Bloomsbury Publishing.
- Joint Publication 3-05 (2014): *Special Operations*.
- LÁZÁR Balázs (2024): *Hadik Berlinben. Az 1757-es huszárportya igaz története*. Keszthely: PeKo.
- LOESCHER, Garfield Burt (1946): *The History of Rogers Rangers*. San Francisco: Little, Brown & Company. Online: <https://archive.org/details/historyofrogersr02loes/page/n3/mode/2up>
- Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína* 1. kiadás (2014). Magyar Honvédség.
- MAHER, J. John (1990): *Special Operations Forces in Direct Action. Peacetime Contingency Operations*. Carlisle Barracks, Pennsylvania: US Army War College. Online: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA222921.pdf>
- MARKÓ Árpád (1941): Hadik András altábornagy berlini vállalkozása. 1757 október 10–23-ig. *Hadtörténelmi Közlemények*, 42(1), 38–92. Online: https://epa.oszk.hu/00000/00018/00207/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_1941_038-092.pdf
- M CRAVEN, H. William (1995): *Spec Ops. Case Studies in Special Operations Warfare: Theory and Practice*. New York: Presido.
- NAVARRAI MÉSZÁROS Márton (2024): Új fegyverek, új gondolkodásmód. *Honvedelem.hu*, 2024. február 23. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/uj-fegyverek-uj-gondolkodasmod.html>
- SÁRÓI SZABÓ Lajos (1910): Hadik altábornagy Berlinben. *Hadtörténelmi Közlemények*, 11(1), 331–348. Online: https://epa.oszk.hu/00000/00018/00116/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_1910.pdf

- SEARLE, Tom (2017): *Outside the Box: A New General Theory of Special Operations. JSOU Report 17-4*. Florida, MacDill Air Force Base: The JSOU Press.
- SPULAK, G. Robert (2007): *A Theory of Special Operations: The Origin, Qualities, and Use of SOF*. Florida, Hurlburt Field: JSOU Press.
- SZENDREI JÁNOS szerk. (1910): *Hadtörténelmi közlemények*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- ZACHAR József szerk. (1986): *Jeney a portyázó, avagy a kisháború sikerrel való megívásának mestersége korunk géniusza szerint. Hága, 1759*. Budapest: Magvető.

Internetes források

- 75th Ranger Regiment (2024). Online: www.soc.mil/rangers/75thrr.html
- 75th Ranger Regiment Unit History (2021). Online: <https://web.archive.org/web/20210324142547/www.army.mil/medalofhonor/petry/history.html>
- Ajp-3.5 Allied Joint Doctrine for Special Operations (2013). Online: www.ciedcoe.org/index.php/docman/99-archive/2018/357-ajp-3-5-eda-v1-e-special-operations/file
- BÁNLAKY József (2001): *A magyar nemzet hadtörténelme*. [ePub]. Arcanum. Online: www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/
- BÁRCZI Géza – ORSZÁGH László szerk. (2016): *A magyar nyelv értelmező szótára. I–VII*. Online: <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/index.php>
- BJØRN-ERIK, Solli (2021): The Essence of Special Operations. *The Three Swords Magazine*, 37/2021, 84–90. Online: www.jwc.nato.int/application/files/1916/3281/2836/issue37_complete.pdf
- Sine Pari, The Story Of Army Special Operations* (1997). United States Army Special Operations Command Historical Monograph #1. Online: https://arsof-history.org/pdf/sine_pari.pdf
- SOMOGYI Győző (2022): *Magyar Hősök Arcképcsarnoka: Legendás huszárok*. Online: <https://huszarok.hu/legendas-huszarok/>
- SZABÓ Zétény (2023): *A porosz király magyar huszára, aki Hadik András után ment*. Online: https://cimlap.blog.hu/posztok/reaktor/2023/02/16/magyar_katona_a_magyarok_ellen_a_porosz_kiraly_huszarja_aki_hadik_andras_utan_ment
- The Ranger Regiment (2024): Online: www.army.mod.uk/learn-and-explore/about-the-army/corps-regiments-and-units/the-ranger-regiment/
- WYMAN, W. Irwin (1991): *A Special Force: Origin and Development of The Jedburgh Project in Support of Operation Overlord*. Kansas: Fort Leavenworth. Online: <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA241173.pdf>